

להרחיק או לקרב? שמאי מול הלל

אחד קנה תוכי ולאחר מספר ימים הוא חוזר לחנות ומבקש להחזיר את התוכי. "אני לא יכול אתו, התוכי הזה כל היום מקלל, כל פעם שאני עובר לידו הוא מצייץ מילים נוראות: 'שתיקבר', 'שתמות'".

"תשמע", אומר המוכר, "במקום להחזיר יש לי רעיון אחר. יש פה תוכי שהוא צדיק אמתי, הוא גדל בביתו של גבאי בית כנסת וכל היום מתפלל. תכניס את שני התוכים יחד לכלוב והצדיק יחזיר את הרשע בתשובה". אחרי כמה ימים חוזר האיש אדום מכעס ואומר: "נהיה יותר גרוע, הראשון אומר 'שתמות' והשני עונה 'אמן', הראשון אומר 'שתישרף' והשני מהנהן עם הראש: 'כן יהי רצון'..."

ימי ספירת העומר הם באופן מסורתי ימים של "תיקון המידות". זה מסע של התמקדות במערכת היחסים הרגשית שאנו מנהלים מול הקרובים לנו, תוך בחינה פנימית האם אנו מגיבים להם בצורה מכבדת ונכונה לפי כללי התורה או מתנהלים בצורה אינסטינקטיבית לפי האופי הטבעי שלנו.

אחת הסוגיות המרכזיות בין אדם לחברו היא אופי התגובה לאדם שטועה וחוטא. זה יכול להיות בן או בת זוג שמאכזב, ילד שעושה מעשה אסור, תלמיד או עובד שמפשל – והשאלה המידית היא איך התגובה הנכונה להניע אותו לפעולה? האם להרחיק או לקרב? האם להגיב בביקורת או במחילה? האם להעצים את הכישלון או להאמין שהכישלון אינו משקף אותו ולהתעלם? אלו שאלות גדולות שמלוות כל רגע בחיים.

אנו רוצים לבחון את הסוגיה לאור שאלה עצומה שעולה בפרק א' בפרקי אבות. מנהג ישראל ללמוד בשבתות שאחרי פסח את מסכת אבות. טעם אחד ללימוד המסכת הוא כתרופת מנע להתעוררות התאוה הגופנית בימי הקיץ והחום [כבר החלטתם איפה החופשה ביולי אוגוסט?...], ולכן מקדימים ללמוד מתחילת הקיץ את מסכת אבות שכולה דברי מוסר להרגעת היצר.

טעם שני הוא שמסכת מידות היא דיני ה"דרך ארץ" של חז"ל, בה לומדים את דרך ההתנהלות בין אדם לחברו ואין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה ככתוב "דרך ארץ קדמה לתורה". המסכת הזו מלמדת שלא חשוב מה אתה יודע, אלא מה אתה עושה עם הידע ואיך הנך מממש אותו בחיים.

1. הקדמת המדרש שמואל למסכת אבות: ראוי ליתן טעם למה שנהגו לקרות מסכתא זו בין פסח לעצרת? ומצאתי כתוב ... לפי שמכאן מתחיל הזמן להתחמם ומתעוררות התאוות הגופניות ויצר הרע מתחיל להתגבר, ומסכתא זו מלאה תוכחות ומעוררת האדם לרדוף אחר כל מדה טובה ... ועוד מצאתי כתוב לפי שבעצרת ניתנה התורה והלומד תורה צריך לדעת דרך לימודה ואיך יתנהג אחר לימודה. (והוא כעניין 'דרך ארץ קדמה לתורה', ביאורים לפרקי אבות עמוד 1, הרבי מליובאוויטש¹).

הפרק הראשון במסכת מציג את תקופת ה"זוגות", זאת הייתה תקופה שנמשכה כמאתיים שנה בסוף ימי הבית השני ובה הנהגת העם הייתה מבוססת על זוג חכמים שעמדו בראש הסנהדרין. הראשון כיהן כנשיא הסנהדרין והשני כאב בית הדין. שניים מהבולטים ביותר בין הזוגות הם כמובן הלל ושמאי שפעלו כמאה שנה לפני החורבן השני. הלל שימש כנשיא ושמאי כאב בית הדין.

הפרק מביא תחילה את דברי הלל ואחר כך את דברי שמאי:

2. אבות א, טז: שמאי אומר, עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

¹ האם לומדים מסכת אבות עד שבועות או כל הקיץ: באבודרהם מובא שלומדים מסכת אבות עד שבועות, ואולם הרמ"א כותב (סימן רצב) שיש נוהגים ללומדה עד ראש השנה. הרבי מבאר שם כי המנהגים תלויים בשני הטעמים שהובאו במדרש שמואל: לפי הטעם שהלימוד נועד כנגד יצר הרע בימות הקיץ, ראוי ללומדה בכל ימות החום עד ראש השנה. לפי הטעם השני שהלימוד נועד כהכנה למתן תורה, המנהג הוא ללמוד עד חג השבועות.

לפי פירושים שונים (פירוש "יחל ישראל", הרב ישראל מאיר לאו), שמאי רומז לשלוש הרגליים עליהם עומד העולם. תחילה הוא מדבר על חלק התורה ואומר: "עשה תורתך קבע", כלומר, תקבע את לימוד התורה במרכז היממה וסביבו תנהל את כל לוח הזמנים שלך. אחר כך הוא ממשיך בחלק העבודה בקיום המצוות: "אמור מעט ועשה הרבה", היינו שהעיקר היא העשייה ולא הדיבור, ואחר כך מסיים עם חלק הגמילות חסדים: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות".

שמאי מלמדנו שהעיקר בהכנסת אורחים הוא לתת לזולת הרגשה טובה. כשאדם נכנס אליך הביתה לאכול או לבקש עצה, הוא לא בא לקבל אוכל כמו שהוא בא לקבל אנרגיה. הוא מבקש להרגיש רצוי, מכובד, חשוב בעיני מישהו. ולכן החלק הכי חשוב במערכות יחסים אנושיות הוא לתת לזולת את ההרגשה שחיות לו, רק לו. הוא לא גוזל את הזמן שלך, אלא עושה לך טובה בכך שנכנס אליך הביתה. [בהערה² מובא סיפור מצוין].

פירוש הרמב"ם: בסבר פנים יפות - שיישא וייתן עם הבריות בנחת ובדברים ערבים ורצויים.

ובעוד ששני ההיגדים הראשונים של שמאי הם מרשימים והפכו לקלאסיקה, המשפט השלישי גורם לך לבלום ולהתמלא תדהמה: שמאי?! הוא החכם שמעורר אותנו לקבל כל אדם בסבר פנים יפות?! האם הוא המודל לסבלנות ורוחב לב?!

שמאי נוקט בביטוי שאי אפשר לטעות בו - "והוי מקבל את כל האדם" – ויש לנו כלל שמובא בתוספות (יבמות סא, א) כי בכל פעם שנאמר "האדם" עם ה"א הידיעה, זה בא לרבות נכרים. והאם שמאי הוא זה שאמור לעורר אותנו לכך שכל גוי ראוי ליחס חם ומעצים?!

הרי הגמרא מביאה שלושה סיפורים על שלושה גויים שביקשו את עצתו של שמאי, והוא בתגובה סילקם החוצה תוך שדוחף אותם עם "אמת הבניין" שבידו, תגובה שהיא בין גערה למכה פיזית.

שבת לא, א: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי ואמר לו תורה שבכתב אני מאמינך ושבעל פה אני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו שמאי והוציאו בנדיפה. בא לפני הלל – גייר אותו. ביום הראשון הראה לו צורת אותיות ולימדו א-ב-ג-ד. למחר הפך לו סדר האותיות [שהאות הראשונה היא ב' והשנייה א']. והרי אתמול לא אמרת ככה? אמר הלל, עלי אתה סומך? תסמוך גם על מה שאמרתי שהתורה שבעל פה היא אמת. שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי וא"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו (מקל שהוא אמת אורך ומודדים בו אורך הבנין, שהיו קוצצין עם האומנן כך וכך אמות בכך וכך דמים, רש"י). בא לפני הלל - גייר אותו, אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד זז היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור. שוב מעשה בנכרי שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר 'ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד' ... אמר אותו נכרי אלך ואתגיר בשביל ששימוני כהן גדול. בא לפני שמאי ... דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל – גייריה. אמר לו הלל לך למוד טכסיסי מלכות [הלכות כהן גדול]. הלך וקרא וכיון שהגיע ל'והזר הקרב יומת', אמר ... גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת

² סיפור: זוג סוחרים יהודים חזרו הביתה מהמסחר בערב שבת, אך הדרך הייתה בוצית וגשומה והם לא הצליחו להתקדם. היה עליהם למצוא בדחיפות בית יהודי שיסכים לארח אותם לשבת. הם היו אנשים עשירים ומכובדים ולא האמינו שהם צריכים לבקש גמילות חסד ממישהו, ועוד בצורה כזו בה נופלים עליו מהרגע להרגע ללא הזדעה מוקדמת, אך לא הייתה להם ברירה. הם מוכרחים להיכנס למישהו לקדש על היין ולאכול לחם ובשר. הם עצרו בעיירה הראשונה ודפקו על דלת שיש בה מזוזה. יהודי פשוט פתח את הדלת וכששמע את בקשתם, אמר שיהיה עליהם לשלם היטב, כמו שמשלמים להזמנה במלון ברגע האחרון. הם הביטו זה על זה נדהמים ופועים אבל לא הייתה להם ברירה. הם הפקידו את התשלום מראש וקיבלו חדר לישון. הם חזרו מבית הכנסת אחרי ערבית ומצאו שלחן ערוך בכל מטעמים. לא היה נעים להם לאכול ממאכלים שמיועדים למשפחה, אבל הם אמרו לעצמם 'שילמנו כל כך הרבה, לפחות נהנה', ואכלו ושתו בכל פה. גם למחרת הם לא הרגישו נעים לאכול את מה שהוכן עבור המשפחה, אבל הרגיעו את עצמם ששילמו היטב ועליהם להצדיק את התשלום.

במוצאי שבת אחרי הבדלה, הוציא היהודי את הכסף והחזיר להם אותו בשלמותו. "אז למה ביקשת אתמול", לא הבינו. "תראו", אמר היהודי, ראיתי שאתם אנשים מכובדים וגאים, הבנתי שלא תרגישו בנוח לאכול אצלי, ולכן ביקשתי מכם כסף כדי שתרגישו לגמרי בנוח, ועכשיו אחרי שבת אני מחזיר את הכסף בשלמותו, כי חלילה לי ליהנות מהמצווה שזכית בה, ואדרבה אני מודה לכם שזכיתם אותי במעשה חסד גדול כזה...

כמה וכמה [שיומת]... לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו: קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.

אז איך שמאי יכול לדבר על הארת פנים כשהוא סמל הקפדנות והיראה?

יתירה מכך: מסכת אבות נוקטת בביטוי "הוא היה אומר", וידוע ההסבר כי מסכת אבות בחרה מכל חכם את הציטוט שמייצג אותו בתמצית. את אותו ביטוי שזה היה ה"הוא" שלו. הרי המסכת מצטטת חכמים ענקי רוח שלא הפסיקו לדבר וכל משפט שלהם היה שווה ציטוט. כיצד החליט רבי יהודה הנשיא איזה שתי שורות לבחור מענקי ההיסטוריה כמו רבן יוחנן בן זכאי או רבי עקיבא. אלא בחר את ה"הוא היה אומר", את אותו משפט שהיה תמצית האישיות וההידור של אותו חכם. והשאלה, אם כן, כפולה ומכופלת: איך מכל אישיותו החריפה ומעוררת היראה של שמאי, מה שנשאר הוא "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"?

ב. הנושא ראוי לבחינה מעמיקה הרבה יותר: האמת היא שמאי לא היה רק קפדן כלפי גויים, אלא מדובר בדמות מחמירה, פרפקציוניסטית, תובעת שלמות ואינה מתפשרת.

חז"ל מספרים על קיום המצוות הדקדקני שלו עצמו ולמשל: א. התורה אומרת "זכור את יום השבת לקדשו", ושמאי סבר שכל השבוע צריכים לזכור את השבת ולהתכונן אליה. ולכן ביום ראשון היה עובר בשוק ורואה פרה שמנה וקונה אותה מיד. למחרת היה עובר בשוק ורואה פרה יפה ממנה, היה קונה את החדשה ואוכל את הראשונה. למחרת עבר שוב בשוק וראה פרה שמנה ממנה ושוב היה קונה אותה, ואוכל את הקודמת. וכך היה חי כל השבוע עם השבת.

ב. עוד מספרת המשנה (סוכה ב, ח) שכלתו ילדה לפני חג הסוכות ושמאי דאג לשבור את הגג מעל התינוק ולסכך מעליו, כיון שטוב שהילד יאכל בסוכה (אף שהאימא עצמה פטורה).

ג. היבט נוסף לדקדקנות של בית שמאי הוא הרדיפה הבלתי מתפשרת אחרי האמת. כך מביאה הגמרא (כתובות טז, ב) את המחלוקת הידועה "כיצד מרקדים לפני הכלה?" מה לעשות במקרה והחתן מבקש מחבריו חוות דעת על הכלה ואחד מהם יודע דברי גנאי עליה? בית הלל אומרים: "כלה נאה וחסודה", שישנה מהאמת ובלבד שירבה את השלום בין החתן והכלה. ואילו בית שמאי מתעקשים על האמת: "כלה כמות שהיא".

ולכן ראוי לבחון היטב את הנושא כולו: מה יסוד התובענות ורדיפת השלמות של שמאי? מה שורש פתיחת השורות מצד בית הלל? ואיך כל זה מסתדר עם הצו של שמאי לקבל כל האדם בפנים יפות?

ג. לפני שניכנס לעניין, נאיר הערה מעניינת על הגוי האמצעי והמפורסם בין אותם שלוש גרים שבאו לשמאי והלל. הנושא קשור במיוחד לפרשת השבוע בארץ ישראל, "קדושים", שמצווה את הפסוק: "ואהבת לרעך כמוך".

כאמור, הגוי ביקש משמאי והלל ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת, והלל ענה לו: "מה דסני עלך לחברך לא תעביד, ואידך זיל גמור". והשאלות על הסיפור ידועות ומפורסמות: א. אם חז"ל מצטטים את הגוי שבא להתגייר, כנראה מדובר היה באדם רציני שבא לעורר דיון מעמיק עם החכמים. ואכן עובדה שהוא התגייר בסוף. ולכן לא ברור כיצד הוא חשב ללמוד את כל התורה על רגל אחת? הרי התורה היא "ארוכה מארץ מדה" ואלפי שנים יושבים גדולי לפענח כל אות ממנה?

ב. עוד לא ברור כיצד ענה לו הלל "מה דעלך סני זה כל התורה", והרי זה לא כל התורה? זה כולל רק את המצוות החברתיות כמו צדקה וגמילות חסדים, אבל מה זה קשור למצוות שבין אדם למקום כמו שבת, יום כיפור ובשר בחלב?

ג. איך המשיך הלל: "ואידך זיל גמור", והרי לא תתקיים בקשתו ללמוד כל התורה על רגל אחת?

3. סמא דחיי דרוש ח: הוא תמוה: האי גברה רבה שבא לחסות תחת כנפי השכינה ולהתגייר, מה ראה לשטות כזה לבקש ללמוד כל התורה על רגל אחת? גם מה שענה הלל 'ואידך זיל גמור', אם כן עדיין לא התקיים התנאי ללמוד כל התורה על רגל אחת?

ישנו רעיון נפלא שמובא בספר "סמא דחיי", שכתב הגאון אלעזר לעוו, שהיה רב חשוב ומחבר ספרים פורה במורביה והונגריה בתקופת החתם סופר לפני כמאתיים שנה.

המילה "רגל" בשפת המקרא פירושה "פעם", כמו "שלוש רגלים" שפירושם שלוש פעמים, וכך אמרה האתון של בלעם: "למה הכיתני זה שלוש רגלים"? ולכן הגוי התכוון לשאול שאלה עמוקה: איך אפשר לזכות לקיים את כל התורה בפעם אחת? כלומר, בביקור אחד בעולם, בלי לבוא לכאן בגלגול נוסף?

הרי ישנן מצוות ששייכות לישראל, ומצוות ששייכות לכהן, ומצוות ששייכות למלך, ולכן לא שייך שיהודי יקיים בגלגול אחד את כל תרי"ג מצוות התורה, כי או שהוא ישראל או כהן או מלך. אבל מצד שני יש בנשמה תרי"ג איברים וכל יהודי צריך לקיים כל המצוות כדי להשלים את תיקון כל חלקי נשמתו. ולכן הגוי ביקש להבין איך דורשים להגיע לתיקון שלם כשזה בלתי אפשרי לכאורה.

הגוי הכיר את התשובה של חכמי הקבלה, שהדרך לקיים המצוות היא לבוא לכאן בכמה גלגולים ואז בכל גלגול משלימים עוד חלק מהנשמה. פעם באים בנשמת ישראל ופעם בנשמת כהן ופעם מקבלים איזה ענף מנשמת המלך, וככה מספיקים להשלים כל המצוות. אבל הגוי לא רצה לבוא לכאן יותר מפעם אחת, ולכן ביקש לדעת איך אפשר לקיים כל המצוות בגלגול אחד?

הלל הבין היטב כוונתו ולכן ענה: "מה דעלך סני וכו' ואידך זיל גמור". בכך השיב הלל שיש שתי דרכים להגיע לתיקון שלם: א. להיות חלק מהקבוצה, וכך הזכויות של כל הקבוצה נרשמות עליך. על דרך משל משחקן בקבוצת ספורט, ואפילו עובד מנהלה, שההצלחה של הקבוצה נרשמת על כל המועדון וגם עליו. וכך להבדיל כאשר יהודי מסייע ומועיל ליהודי נוסף, הוא נהיה חלק מכלל ישראל וכך הזכויות של הכלל נרשמות גם עבורו.

ב. "ואידך זיל גמור", כלומר על ידי שלומד את כל חלקי התורה ו"כל העוסק בתורת חטאת, כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה". [ולהעיר שזאת המעלה בלימוד היומי ברמב"ם, שזהו הספר היחיד בעולם שמאגד כל חלקי התורה ובמילא זוכים לתיקון כל חלקי הנשמה, ראו לקו"ש לו/19-20].

סמא דחיי שם: רצה לומר שיוכל לקיים כל התורה בפעם אחת, שלא יצטרך לסבול צער גלגול. על זה ענה הלל: א. 'ואהבת לרעך כמוך' וכיון שיהיה אהבה בינו ובין כל ישראל, הרי חזי לאצטרופי ונחשב כגוף אחד בקיום המצוות. ב. עוד תקנה – 'ואידך, זיל גמור': על ידי עסק התורה תוכל לקיים כל תרי"ג מצוות [שכל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה].

ואחרי כל זה שבה ומתעצמת השאלה המרכזית: למה בכל זאת שמאי דחה את הגוי בתוקף? ואיך זה מסתדר עם גישתו לקבל כל אדם בסבר פנים יפות?³

ד. לפעמים, התשובה נמצאת מול העיניים ורק צריך לשים לב אליה. בהערת שוליים בתחתית עמוד בליקוטי שיחות, כתב הרבי מליובאוויטש הארה מדהימה בפשטותה: הסדר בכל שישה סדרי משנה הוא שדברי שמאי מובאים ראשונים, לפני דברי הלל (ואם יש חריגה מכך היא צריכה ביאור). אחד ההסברים מובא בריטב"א עירובין יג,ב, שהלל ותלמידיו היו נוחים ועלובים ומקדימים ומצטטים את דברי שמאי לפני שהיו אומרים את דברי עצמם.

³ ההסבר הפשוט הוא (לקו"ש יז/354 בשוה"ג), ששמאי היה אדם מאוד נחמד עד שהוא פגש רפורמים. שלוש הגויים הללו לא ביקשו צלחת מרק או בירור מספר טלפון, הם ביקשו לעשות פשרות בדת וכאן שמאי הגיב במלוא החריפות. הראשון רצה לקבל רק את התורה שבכתב, השני ביקש ללמוד תורה על רגל אחת, והשלישי ביקש לפתוח את שורות הכהונה הגדולה לכולם – וכאן שמאי נאבק כאריה. ועדיין קשה להבין, למה מכל המשפטים בעולם בחרו להביא ממנו את המשפט "והוי מקבל בסבר פנים יפות"?

ואולם מסדר המשנה כאן בפרקי אבות, חרג ממנהגו והביא תחילה את דברי הלל ורק אחר כך את שמאי. מדוע? משום ששמאי אמר את הדברים **לאחר שנוכח בצדקת הלל**. מה שמסדר המשנה רוצה ללמדנו הוא שלאחר ששמאי ראה את שלוש הגרים שצמחו מהלל, הוא הבין שדרכו של הלל צודקת. מוטב לתת אמון ולראות את המחבר מאשר את המפריד.

באותה שיחה, הרבי לא מרחיב בביאור הדברים, אבל אפשר לעשות זאת על בסיס דברים שהרבי הרחיב בהם במקומות אחרים והם למעשה מהות החשיבה החסידית.

הקב"ה ברא את העולם עם שני כוחות סותרים: "חסד" ו"גבורה". החסד הוא כח ההתפשטות וההתקרבות, ואילו ה"גבורה" היא כח ההתכנסות וההתרחקות. כדי להתקדם בחיים אנו זקוקים לשתיהם: לתנועה: לפעמים להתקרב ולהתמסר ולפעמים להרגיש פער ומרחק וללכת שני צעדים אחורה.

בני האדם סביבנו נחלקים לאחת משתי הקבוצות הללו: אנשים של חסד הם טיפוסים שרואים את **נקודת החיבור עם כל אחד שעומד לפניהם ובכל אירוע שהם חווים**. היות שהם מבקשים להתקרב ולהתפשט, לכן מוצאים תמיד את המחבר והמאחד. אלו האנשים שמרגישים בנוח בכל מקום ומתערים בסביבה בטבעיות. הם תמיד מרגישים שחיכו רק להם...

אנשי הגבורה, לעומתם, הם מרוחקים, הם טיפוסים שמביטים על החיים מבחוץ ומעדיפים להיות עם עצמם, ולכן הם מבחינים דווקא במה **שמפריד ומחלק בינם ובין האחרים**. היות שהם טיפוסים מרוחקים, לכן צפים מול עיניהם הניגודים שיש בינם ובין האחרים והמסלול שנדרש מהם או מהאחרים לעבור כדי לגשר על הפער ביניהם.

בדיוק מאותה סיבה הם תובעניים ומחפשי שלמות, כי הם מרגישים תמיד פער, את **גודל המרחק בינם ובין הקב"ה** או בינם ובין המשימה אליה הם רוצים להגיע. הם אף פעם לא מרגישים את היעד קרוב אליהם, אלא תמיד נמצאים בתחילת הדרך ומבקשים להתעלות יותר ויותר.

ביטוי ראשון ועוצמתי לשני הכוחות המנוגדים הללו היו הדמויות של האבות "אברהם" ו"יצחק": אברהם היה שלמות מידת החסד, הוא היה טיפוס פתוח ומאיר פנים שהתפשט לכל מקום. הוא פתח את האוהל בפני שלושה אורחים שהיו נדמים כמו ערבים והפיץ את בשורת האמונה בכל מקום. יצחק, לעומת זאת, היה אדם סגור ומסוגר שלא יצא מהארץ וגם לא יצא כמעט מהבית. המדרש מספר עליו כי הוא "התעוור" מעשן העבודה זרה של נשות עשו. הוא כל כך כאב את התופעה הזו עד שהפך ממש להיות נכה ממנה.

ומכאן אל הלל ושמאי: שמאי לא היה חלילה אדם 'רע', כמו שהלל לא היה חלילה אדם 'פופוליסטי' שחיפש להשטיח את המסר. שמאי היה ביטוי של כוח הגבורה האלוקי ולכן היה אדם מסוגר ומופנם ולא מצא שום חיבור בינו ובין הגוי, הוא ראה רק את מה שרואים **מעל פני השטח**, את הדמות של הגוי שמבקש לעשות **פשרות חמורות בדת** וללמוד רק את התורה שבכתב או את כל התורה על רגל אחת. ולכן מיהר לזרוק אותו מלפניו. הלל, לעומת זאת, איש החסד, ראה בכל אחד את צלם האלוקים שבו ולכן שמע בכלל דברים אחרים. הוא שמע אדם שרוצה באמת ובתמים להתגייר ורק חושש לעשות את הצעד הגדול הזה ולכן מבקש קיצורי דרך. הלל האמין כי אם רק נושית לו את היד – הוא יצלול פנימה ויתגבר על כל הקשיים.

ובסופו של דבר, שמאי הבין שהלל צודק. מסיבה פשוטה שהיא עמוקה ביותר: כי התפישה היהודית היא **שמילים יוצרות מציאות**. מילים אינן רק מתארות מציאות קיימת, אלא יוצרות ומעצימות את המציאות הקיימת. כך שהדרך בה אתה מתייחס לאחרים, קובעת את הדרך בה הם יתייחסו לעצמם, וכאשר אתה מעצים את הרוע שבהם – הם נהיים יותר רעים, ואילו כאשר אתה מעצים את הטוב שבהם – הם נהיים יותר טובים.

ואף אם בבסיס העניין, שמאי צדק בכך שהאדם שעומד מולו הוא פשרן ומזלזל, אבל מה הלאה? מה השלב הבא? הדרך הטובה ביותר להוציא אותו מהמצב הקיים ולהניע אותו לפעולה אחרת היא להעצים את הטוב שבו, ואת זה עושים דרך עידוד ומתן אמון. כאשר הלל קיבל אותם פנימה, הוא בעצם אמר להם: "אני סבור שאתם באמת רוצים להתקרב לקב"ה והזלזול שלכם אינו משקף אתכם" והיחס הזה גילה את הטוב שבהם.

אגדה ישנה מספרת על הממציאן הנודע תומס אדיסון, מי שלזכותו נזקפת המצאת הנורה החשמלית ששינתה את החיים האנושיים: כאשר אמו של תומס נפטרה, הוא עיין במגירות בביתה ומצא פיסת נייר ישנה שהקריאה בה החזירה אותו עשרות שנים לאחור וגרמה לו לפרוץ בכי.

בהיותו ילד בבית הספר, קיבל תומס מהמורה פתק להעביר לאמו. הילד לא ידע לקרוא וכתוב ושאל מה כתוב בפתק, ואמו קראה בפניו: "גברת אדיסון הנכבדה. ברצוני לספר לך שבנך תומס הוא ילד מוכשר מאד, ומאחר שאין לנו בבית הספר כלים לקדם אותו כראוי, אנו מבקשים לא לשלוח אותו מחד לבית הספר ולמצוא עבורו מסגרת אחרת ומתאימה יותר לכישוריו". תומס שהה בבית במשך כמה חודשים, עד שאמו מצאה מוסד לימודי אחר עבורו.

כעת החזיק תומס את אותו פתק נושן, רק שהפעם הוא כבר ידע לקרוא וגילה בו מילים שונות לחלוטין: "גברת אדיסון, בנך תומס מופרע ואינו מסוגל לשבת רגע אחד במנוחה. הוא מפריע למהלך השיעור התקין והמורה אינו יכול ללמד כשהוא שוהה בטווח הראייה שלו. לפיכך הוחלט להשעותו לאלתר ולצמיתות מבית הספר. נבקשך לא לשלוח אותו שוב לבית הספר שלנו...". תומס ניגב את דמעותיו ואמר: "גדלתי כיתום, ללא אב מגן ומפרנס ואילו הייתה אמי מקריאה את החיצים החדים ששלח המורה, לא הייתי מסוגל לשרוד". בתושייה ובחכמה אימהית, העניקה לתומס הקטן עידוד, שמיצב אותו בעיני עצמו כמוכשר משאר בני גילו – והתוצאה הייתה בהתאם.

4. ליקוטי שיחות יז/114 הערה 37: יש לבאר במאמר שמאי' הו' מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות' אף שמצינו שהנהגתו היתה באופן הפכי בהנכרים שבאו להתגייר? והרי במאמרו 'האדם' בה"א כולל גם בני נח? אלא שאחר שאמר הלל (אבות שם משנה יב) הו' מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כו' פעל גם על שמאי שהיה מבחינת הגבורות שגם הוא יאמר 'והו' מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות'. **שם בשולי הגיליון:** ועפ"ז יובן מה שהקדים באבות שם דברי הלל לשמאי, דלא כמו בכל מקום 'דחשיב שמאי לפני הלל' (חגיגה טז,א, תוספות ד"ה שנים) כי דברי שמאי הם לאחרי ומצד דברי הלל.

בהתאם לאותו יסוד, ביאר הרבי בהזדמנות אחרת שאלה בולטת ומתבקשת (ליקוטי שיחות ה/45): התנ"ך אינו מצטיין במתן מחמאות. בכל התנ"ך איננו מוצאים שבחים ביחס לגדולי האומה היהודית, וישנו רק חריג אחד: נח. הוא האדם היחיד שהתורה יוצאת מגדרה כדי לתאר את דמותו הנעלית ונאמרו עליו שבחים כמותם לא זכו אפילו אברהם אבינו ומשה רבנו. "אלה תולדת נח, נח איש צדיק, תמים היה בדרתיו, את האלהים התהלך נח... כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה".

זה מדהים, אבל נח הוא האדם היחיד בכל התנ"ך שמכונה בתואר השגור "צדיק". אפילו ביחס ליוסף נאמר רק **ברמז** בספר עמוס: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים" ולא נאמר במי מדובר. רק נח הוא "צדיק" ושוב "צדיק". וכל אחד אמור להעלות את שאלתו של המהר"ל מפראג (גור אריה על רש"י): **והלא כמה פעמים הזכיר אברהם ויעקב ולא הזכיר שבחם?**

השאלה גדולה הרבה יותר לאור העובדה שנח **לא היה באמת צדיק**. לא רק שלא היה צדיק גדול מאברהם או ממשה, אלא למעשה היה נמוך מהם במידה משמעותית. התורה עצמה רואה צורך להדגיש זאת בתוך מסכת השבחים עליו: "תמים היה בדורותיו" ומפרש רש"י: "בדורותיו" – יש דורשים לגנאי – לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם, **לא היה נחשב לכלום**".

התורה רוצה שנדע שמדובר רק בצדיק יחסי לדור השפל שחי בו, אבל לא הוא הצדיק האידיאלי אליו אמורים להרים את העיניים. האלשיך מוסיף כי זאת הסיבה שעם ישראל מתייחס לאברהם ולא לנח, ואילו "בני נח" הוא תואר **לאומות העולם**. שכן נח הוא אינו הדמות האידיאלית אליה ראויים לשאוף.

למה בכל זאת יוצאת התורה מגדרה כדי לשבח אותו?

הנקודה נפלאה: המילים הגדולות נועדו **להפוך את נח לצדיק**. לא לתאר מציאות קיימת, אלא **ליצור אותה**. נח הולך למשימה בה לא עמד איש לפניו ואחריו. הוא יוצא לבדו למלחמה מול כל האנושות להקים תיבה שתציל אותו מהמבול, בשעה שהם כולם יטבעו במבול. אבל מהיכן יש לו את הכוח לעמוד באתגר כזה? הוא בסך הכול "צדיק בדורו" ובדורו של אברהם לא נחשב לכלום? התשובה היא **מהמחמאות שמעניק לו הקב"ה**. הקב"ה מזכיר לו "אתה צדיק תמים", אתה שונה מכל האנשים סביבך ונועדת להיות מציל האנושות אחרי המבול – והמילים הללו יציפו את העוצמה שבו.

ועוד ביאר הרבי נקודה נפלאה בהזדמנות אחרת: שש הפסוקים האחרונים בתורה הם דברי פרידה ממשה רבנו. "לא כהתה עיני ולא נס לחה ... ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים". אלא שבתוך הפסוקים הללו ישנה חריגה אחת, חריפה ובוטה בעוצמתה: התורה רומזת כי האבל על פטירת משה **לא התקרב אל האבל על אהרן**. אמנם בני דורו בכו עליו, אבל לא כמו שבכו חצי שנה קודם בהסתלקותו של אהרן. כדברי רש"י שם: "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלושים יום", אבל אצל אהרן נאמר: "ויבכו אותו **כל בית ישראל – זכרים ונקבות**".

רש"י מביא את הסבר המדרש כי אהרן הצטיין בתכונה מיוחדת בה לא עסק משה: בהבאת שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו, ולכן החלל שנוצר בלכתו היה בלתי ניתן למילוי.

וכל אחד מתפלא: **האם זה המקום לדון במעלות אהרן?**! הרי כולנו מכירים את המושג 'קונצנזוס של בתי עלמין'? אפילו על קל שבקלים מקובל לומר: "אחרי מות קדושים אמור" ולא מזכירים את חסרונותיו אחרי לכתו מהעולם, וכיצד יתכן שדווקא הפסוקים האחרונים בתורה הם אלו שבחרים לעסוק במה **שלא היה שלם אצל משה רבנו?**

הרבי ענה תשובה כבירה (ליקוטי שיחות כד/253): כדי לעשות שלום בין אנשים, נדרש לפעמים לשנות מהאמת ולעגל פינות. לא לראות חלק מהדברים ולהתמקד רק בחלקים החיוביים. ומשה רבנו לא היה מסוגל לזה. זה לא היה חיסרון אצלו, אלא מעלה שלו. משה רבנו היה "אמת ותורתו אמת" ולכן הוא לא היה מסוגל להתעלם מהמציאות אפילו בגרם אחד.

עם זאת, רגע לפני לכתו מהעולם, כשהיה לו רגע זמן להביט על חייו אחורה, הייתה בו חרטה אחת: על כך שהוא לא זכה למעלה של אהרן. עם כל הכבוד למעלה של האמת, אבל משה הרגיש לרגע אחד כי עם **השלום אפשר להשיג הרבה יותר**, ולכן לפני שהלך מהעולם, היה חשוב לו להכניס בפסוקים האחרונים את הרמז על מעלת אהרן.

מה זה אומר בתכל"ס? בכמה שיחות דן הרבי במעשה פנחס (פרשת וירא תשמ ועוד) ולמד מכך שבתקופתנו, קנאות היא לא דרך. עכשיו צריך להציף את המשותף בינינו ולהשאיר דלת פתוחה בפני כל יהודי. כך למשל כתב הרבי לאישה באילת שהבת שלה התרועעה עם אדם שהיה דמות שלילית והתעסק בדברים לא רצויים, ורצתה לנתק את הקשר עם הבת. ואולם דעת הרבי הייתה אחרת:

עיתון כפר חב"ד 1662: על פי כתבה, נראה שלעת עתה אין ביכולתם לעשות לשינוי המצב בנוגע לבתה תחי', כי אם להתנהג באופן כזה שתרגיש הבת שביתם תמיד פתוח לפניה, ועוד ועיקר – שמוכנים לעזור לה באופן המתאים באם יש לה בעיות.

עוד כתב הרבי להורים כי הדרך להוציא ילדים ממשבר התנהגותי או לימודי, היא באמצעות יצירת תמונה חדשה שלו על עצמו. דרך הדגשת המעלות שלו והיכולת להתרומם למקומות אחרים לחלוטין.

מכתב מהרבי מלובאוויטש חנוכה תשכ"א: ברצוני להוסיף נקודה אחת נוספת המופיעה בהדגשה גם בכתבי החסידות, והיא שבעת שמוכיחים ילדים, על ההורה או המורה להיזהר שלא לעורר בילד תחושה של חוסר אונים או ייאוש חלילה; במילים אחרות, אסור שהילד יקבל רושם כאילו הוא עצמו אינו ראוי וכי הכול אבוד וכו' ולפיכך הוא יכול להמשיך לעשות ככל העולה על רוחו. להיפך, יש לעודד את ההרגשה של הילד שהוא מסוגל להתגבר על הקשיים העומדים בפניו בעזרת כוח רצון ונחישות.

ונסיים: השופט חיים כהן היה דמות וסמל לאדם שחירף וגידף את קדשי ישראל. הוא טיפס את כל סולם הדרגות במערכת המשפט הישראלית והיה שופט, משנה לנשיא בית המשפט העליון ויועץ משפטי לממשלה. המעמד הציבורי שלו היה רם ונישא, ומכאן עוצמת הכעס והפגיעה ממנו. הוא הכריז על כוונתו לשאת אישה שהייתה גרושה, ואולם כיוון שהיה כהן, היה אסור לשאת אותה. שום רב לא הסכים לחתן אותם ואולם הוא ביטל את האיסור וקיים טקס נישואים אזרחי בחוץ לארץ.

תקופה אחר כך הוא ביקר אצל חבר בניו יורק בחודשי תשרי שנת תשל"ו, ואותו חבר הציע לו להצטרף לביקור בבית 770 בליל שמחת תורה. הם נכנסו יחד אל אולם בית המדרש באחד מרגעי השיא בכל השנה. האולם היה צפוף באלפי בחורים והשירה הקיפה את הכל. גבאי בית הכנסת הבחין

בחיים כהן נכנס ולא ידע מה עליו לעשות. אם יקרא לו פנימה, עליו לכבד אותו עם ספר תורה, וכיצד אפשר לכבד אדם כזה? הוא החליט להתעלם.

ואולם הרבי, ממקום מושבו בתחילת האולם, הבחין באורח וקרא לגבאי: "חיים כהן כאן, ואיך אפשר לא לכבד אותו בספר תורה". השופט קיבל ספר והוביל אל מרכז הרחבה. ואז החל הרבי לעודד את השירה בעוצמה וחיים כהן באמצע. האולם כולו קופץ על רגליו וחיים כהן עם הספר במרכז האולם. הרבי לא נתן להקפה להסתיים, חמש דקות, עשר דקות, עשרים דקות והוא מעודד את השירה בעוצמה וחיים כהן נוטף זיעה עם ספר התורה באמצע האולם. כך זה נמשך 45 דקות תמימות עד שהרבי הפסיק לעודד וההקפה הסתיימה. האולם נרגע וחיים כהן עזב את האולם.

לא נודע מה קרה אתו בהמשך, אבל אותו אדם שהביא את חיים כהן אל הרבי, לא הגיע יותר ל-770. לשאלת הרב החסיד יואל כהן שהיה ידידו, מדוע אינו בא יותר, ענה: "אני יודע איזו מהפכה חולל הביקור בנפשו של כהן, ואני לא רוצה להשתנות. טוב לי איפה שאני...".

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**